

V Kongres Statystyki Polskiej
Warszawa, 1-3 lipca 2025

Początki prognozowania demograficznego w powojennej Polsce

Piotr Szukalski
Uniwersytet Łódzki
Komitet Nauk Demograficznych PAN

Wiadomości Statystyczne. The Polish Statistician, 2025, 70(6), 1–14   <https://doi.org/10.59139/ws.2025.06.3>

Z dziejów statystyki / From the history of statistics

Zgłoszony/submitted: 16.05.2024, poprawiony/revised: 14.02.2025, zaakceptowany/accepted: 9.04.2025

O początkach prognozowania demograficznego w międzywojennej Polsce

Piotr Szukalski^a

Streszczenie. W okresie międzywojennym kilka polskich instytucji badawczych i rządowych podjęło pierwsze próby zaawansowanych badań ludnościowych w postaci projekcji ludnościowych. Celem artykułu jest prezentacja tych działań realizowanych przez Główny Urząd Statystyczny, Instytut Spraw Społecznych, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz Ministerstwo Skarbu, a także propozycja usytuowania ich w szerszym kontekście społeczno-ekonomicznym międzywojnia. Podstawową metodą badawczą była analiza literatury źródłowej. Przedstawione zostały przyczyny zainteresowania prognozowaniem demograficznym, wykorzystane podejścia metodologiczne, jak również podstawowe ograniczenia prowadzące do koncentracji na projekcjach średniookresowych o bardzo utylitarnym charakterze.

Słowa kluczowe: prognozowanie demograficzne, Polska międzywojenna, badania ludnościowe

JEL: J11, J18

Cel i metoda

- Celem wystąpienia jest zbadanie początków prognozowania demograficznego w powojennej Polsce.
- Przeprowadzona zostanie analiza publikowanych w latach 1950. opracowań poświęconych próbom prognozowania demograficznego.

Pierwsze, powojenne projekcje ludnościowe

- M. Krasocki w 1947 r. szacował, iż corocznie dzięki przyrostowi naturalnemu liczba ludności będzie się zwiększać o 1,2%.
- W efekcie w miejsce 22 mln osób będących na początku 1947 „ludnością posiadającą lub mającą otrzymać obywatelstwo polskie” po upływie 10 lat Polskę zamieszkiwać miało 24,640 mln osób. Równocześnie, zakładając utrzymywanie się liczby ludności wsi na stałym poziomie, przewidywał, że udział ludności miast wzrośnie z 31,2% do 38,6% w trakcie wspomnianej dekady.

Kontekst prognozowania w latach 1950.

- Sytuacja w Związku Radzieckim - pierwsza, duża próba prognozowania liczby ludności na podstawie analiz demograficznych miała miejsce w 1950 roku, kiedy to Instytut Gospodarki Ludzkiej (później przekształcony w Instytut Ekonomii Narodowej Akademii Nauk ZSRR) rozpoczął systematyczne badania i prognozy dotyczące rozwoju demograficznego [Schroeder, 1965].
- Planowanie społeczno-gospodarcze

Kto zajmował się prognozami ludnościowymi?

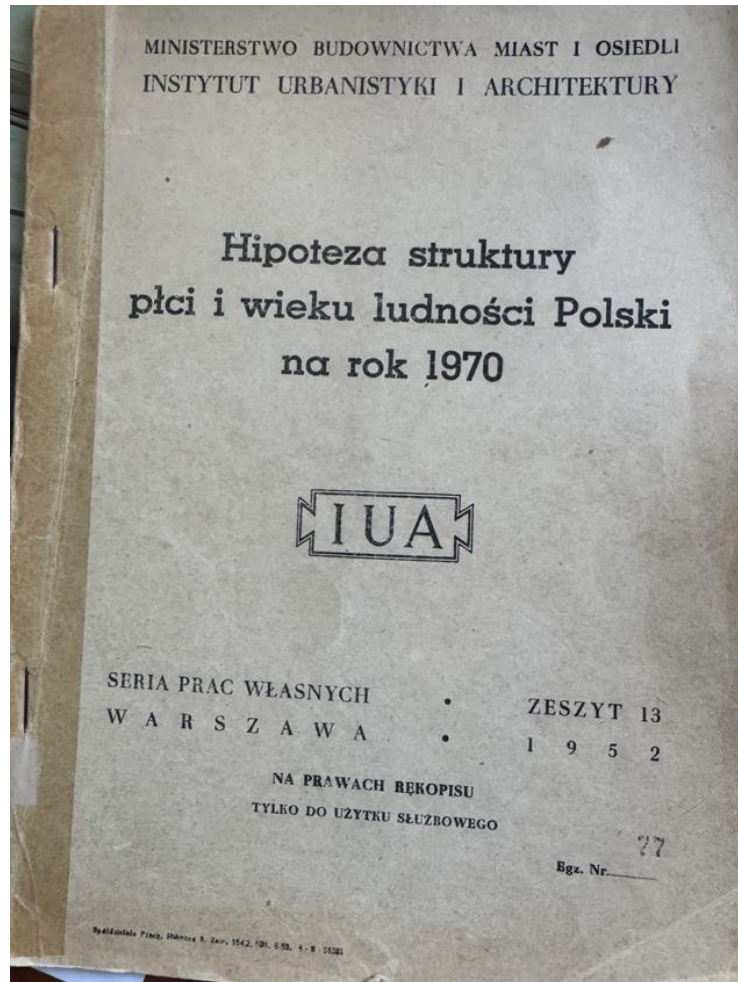
W latach 1950. próby budowania prognoz demograficznych dla Polski podejmowano ogółem w 3 ośrodkach publicznych:

Instytucie Urbanistyki i Architektury, działającym przy Ministerstwie Budownictwa Miast i Osiedli,

Głównym Urzędzie Statystycznym

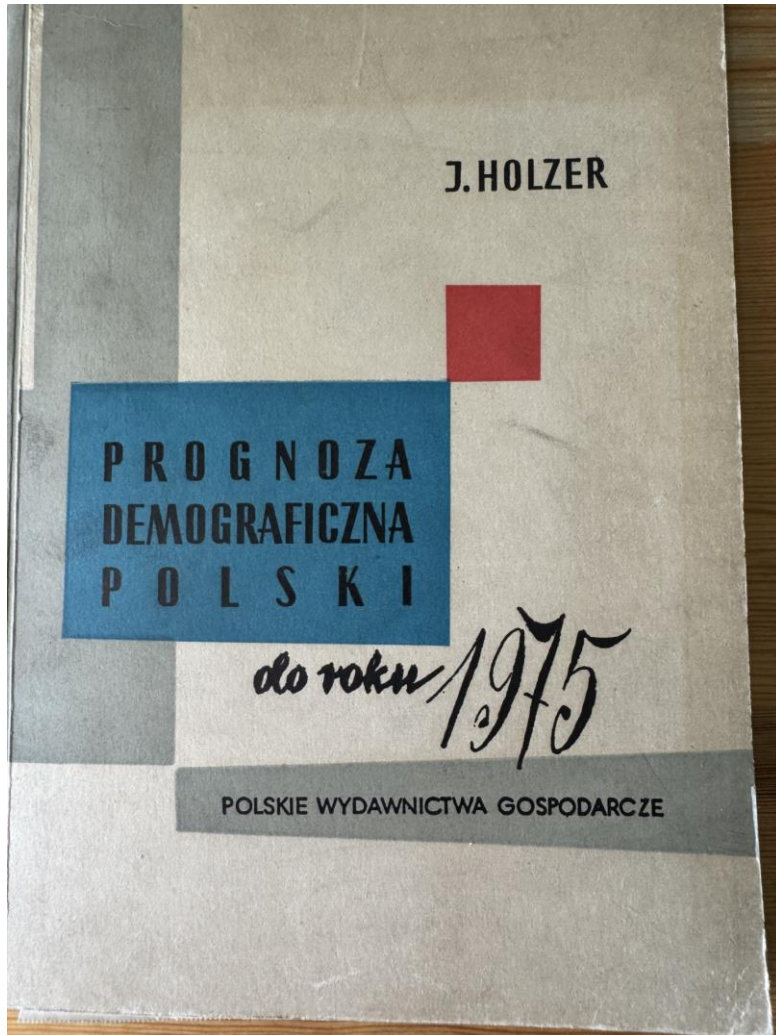
Komisji Planowania przy Radzie Ministrów.

Instytut Urbanistyki i Architektury

- Kosiński L., Chramiec A., Scharfenberg J., 1953, Hipoteza struktury płci i wieku ludności Polski na rok 1970, Instytut Urbanistyki i Architektury, Seria Prac Własnych, nr 13, 36 s. + dołączone wykresy
- Chramiec A., 1956a, Prognoza struktury wieku i płci ludności Polski na rok 1970 i 1980, Instytut Urbanistyki i Architektury, Seria Prac Własnych, nr 33, + wykresy
- Chramiec A., 1956b, Przewidywana struktura wieku ludności miast Polski w podziale wojewódzkim na rok 1960, Instytut Urbanistyki i Architektury, Seria Prac Własnych, nr 37, 29 s. + mapy i wykresy
- Chramiec A. Kosiński L., 1957, Próba określenia zmiany w liczbie ludności i strukturze wieku ludności do roku 1970, „Przegląd Statystyczny”, z. 3-4, 233-255

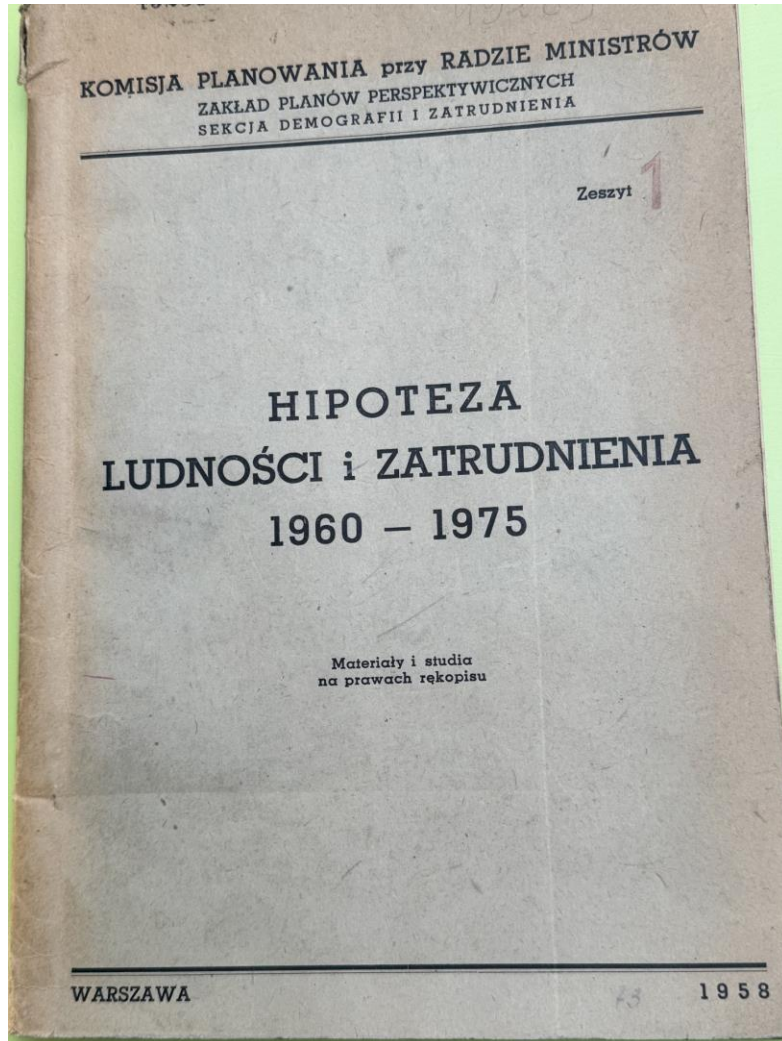
Główny Urząd Statystyczny

Holzer J. Z., 1959, Prognoza demograficzna Polski do roku 1975, PWG, Warszawa, 192 s.

Holzer J. Z., 1961, Nowa wersja prognozy rozwoju liczby ludności Polski, „Wiadomości Statystyczne”, z. 1 (28), 1-5

Komisja Planowania przy Radzie Ministrów

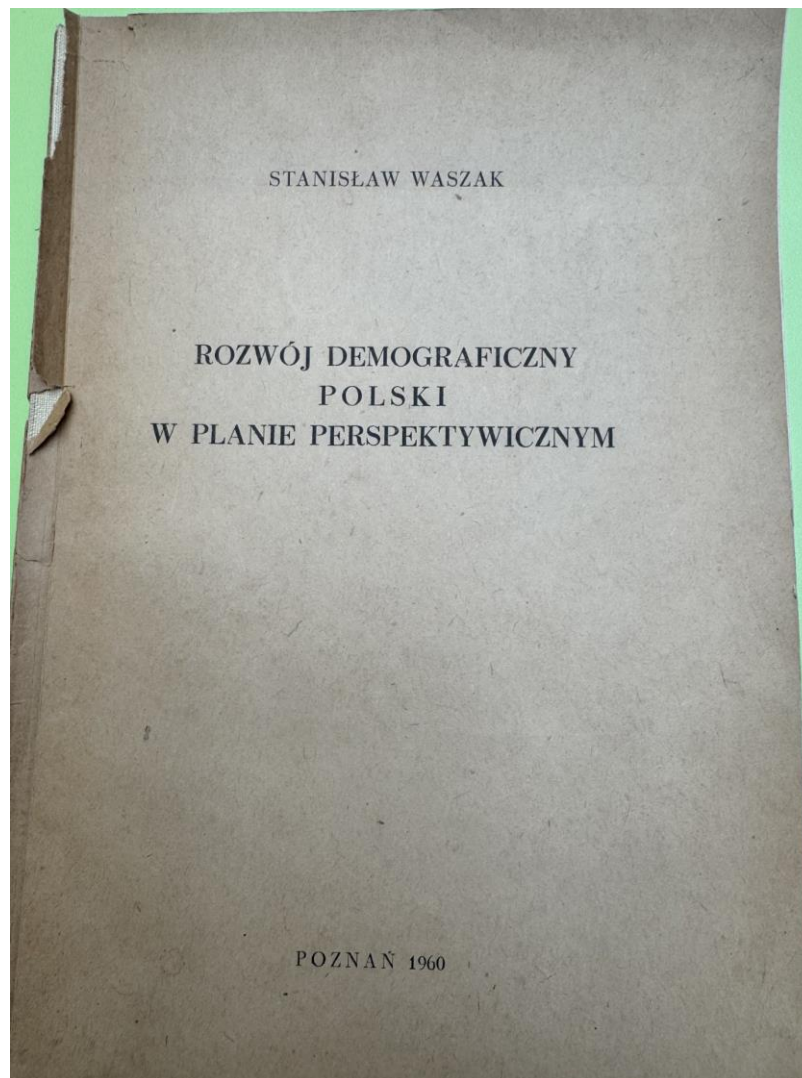
KPRM (Komisja Planowania przy Radzie Ministrów), 1958, Hipoteza ludności i zatrudnienia 1960-1975, Warszawa, 123 s

KPRM (Komisja Planowania przy Radzie Ministrów), 1959, Hipoteza rozwoju ludności Polski 1959-1965, Warszawa, 189 s.

KPRM (Komisja Planowania przy Radzie Ministrów), 1963, Prognoza rozwoju ludności Polski w latach 1960-1980 wg płci i wieku z podziałem na województwa oraz miasto i wieś, Warszawa

KPRM (Komisja Planowania przy Radzie Ministrów), 1964, Prognoza rozwoju ludności Polski w latach 1960-1985 wg płci i wieku z podziałem na województwa oraz miasto i wieś. Wariant bezmigracyjny, , Warszawa, 276 s.

Pierwsza wielowariantowa prognoza ludności

Faktyczna liczba ludności Polski i ta prognozowana według prognoz demograficznych opublikowanych do 1961 r.

Autor	Rok publikacji	Horyzont projekcji	Liczba ludności (w mln)				
			1960	1965	1970	1975	1980
Ludność faktyczna			29,561	31,496	32,526	34,022	35,578
Kosiński i wsp. ^a	1953	1970	29,900	32,300	34,580	-	-
GUS	1957	1975	30,136	32,550	34,952	37,716	-
KPRM/Holzer	1958/1959	1975	29,956	32,271	34,693	37,480	-
KPRM	1959	1965	29,826	32,308	-	-	-
Waszak ^b	1960	1980	30,186	32,680	35,209	38,111	41,398
			30,100	32,312	34,409	36,786	39,465
GUS	1960	1975	29,956	32,271	34,693	37,480	-
Holzer	1961	1975	-	31,450	32,598	33,779	-

Podsumowanie (1)

- Wielość instytucji przygotowujących prognozy odzwierciedlająca różne funkcje prognoz,
- Komitet Planowania przy Radzie Ministrów jako organ przejmujący odpowiedzialność za prognozowanie demograficzne pod koniec lat 1950.,
- Niska jakość danych wyjściowych, która stopniowo się poprawiała,

Podsumowanie (2)

- Założenia o stałości parametrów biometrycznych modyfikowane z biegiem czasu,
- Jednowariantowość przekształcana w wielowariantowość,
- „Uciąganie” prognoz,
- Prognozy dla kraju (miasto/wieś) przekształcane w prognozy dla województw.

10 lat i drastyczna poprawa metodyki i wiarygodności prognoz.